

БРАНИСЛАВ ОСТОЈИЋ (Никшић)

ВУК И ДАНИЧИЋ У РАДОВИМА РАДОСАВА БОШКОВИЋА

0.

Праћење Бошковићевих погледа на лингвистичка схватања двојице великана наше науке, подразумијева, наравно, да се, прије свега, нотирају сви радови који се, директно или индиректно, односе на ову двојицу научника.

На основу њих, као изворника за наша разматрања, требало би да одговорим на сљедећа питања:

— Који је период свога стваралачког рада проф. Бошковић посветио Вуку Стеф. Карачићу и Бури Даничићу и зашто? — то најприје.

Па затим — Представити, уз могућу оцјену, схватања проф. Бошковића о Вуку и Даничићу.

И најзад — Приказати, — ако је за то сазрело вријеме — како су прихваћени ти погледи у нашој и страниј лингвистици.

То би требао да буде основни задатак мога данашњег излагања.

И — као што се види — тема Вук и Даничић у радовима Радосава Бошковића захтијевала би цијелу једну студију, па можда и више, уколико би се ишло редом од чланка до чланка и анализирано, макар дјелимично, схватање проф. Р. Бошковића и коментарисала оцјена појединих погледа Вука и Даничића у вези са одређеним питањима из науке о језику, што није ни лако ни једноставно.

Такву анализу, овом приликом, разумије се, не стављам у цијелости себи у задатак, само ћемо се унеколико дотаћи нај-

важнијих момената у врло широкој теми коју смо начели. Појединачна разрада и детаљи остају за друге прилике.

1.

И, одмах да истакнемо, нећемо давати исцрпну библиографију Бошковићевих радова о Вуку и Даничићу, али зато констатујемо — да се проф. Бошковић „Вуком и Даничићем бавио сво вријеме своје дуге и драгоцјене научне дјелатности.“ Мало је радова објавио а да се бар није дотакао Вука и Даничића — ако ништа, а оно у једној, по нашој класификацији која не слиједи временски већ тематоки ток, у првој групи радова толико да истакне да је примјер, па и грађа, која је у вези са разматраним проблемом забиљежена у Вука и Даничића, а најчешће и у једног и у другог.

Па затим — да је тако прочитао Даничић или чуо Вук;

— да су тако дати у Даничећевим Основама или да их је Вук добио од Његоша, некога другог и сл.;

— да Даничић, поред тих и тих облика допушта и друге облике... или да Вук поред тих и тих облика наводи и облике...;

— да их Даничић преноси или не преноси у Рјечник — или да их има, односно нема у Вукову Рјечнику;

— да их Вук наводи из тих и тих говора, а Даничић потврђује из тих и тих записа;

— да су то Вукова лична имена која је Даничић оставио необјашњена и сл.;

— да је Даничић комбиновао, а Вук оперисао тим и тим примјерима. И тако даље.

Готово да је довољно само регистровати такве примјере уз Бошковићева концизна и логички аргументована лингвистичка разматрања, па да се заиста види гдје су ова два научника била смјештена у његовим лингвистичким погледима. Али, то је само основни податак, односно увод за погледе Бошковића као научника на рад Вука и Даничића.

2.

У другој групи радова имамо експлицитнију и комплетнију оцјену на лингвистичке погледе Вука и Даничића, па чак и критичке погледе, гдје се, на примјер, констатује да нијесу направили ништа ново за одрећену језичку појаву или да су једноставно у вези са, на примјер, другим неким про-

блемом дали „криво тумачење“ и тако све редом да би опет на конкретним примјерима показао да грешка јесте, али се не зна чија је од њих двојице. Такве примједбе, иако очигледно оправдане, никако не засјењују вриједност и значај ових научника и не умањују им заслуге у сербокroatистици уопште. А то проф. Бошковић није ни имао намјеру. Рећи ће он, кад то буде затребало, без декларативног ограђивања, да су они тамо као вриједности својим мјестом и удјелом познати и признати. Најчешће су то, углавном, случајеви везани за етимолошка разматрања проф. Р. Бошковића. Наиме, Бошковићева етимолошка метода и његово занимање за етимологију ријечи је основа свих његових радова, па било да је она у првом или другом плану, свеједно. Проф. Бошковић је увијек оперисао појмовима: наставак, суфикс, основа, коријен... који су у основи етимолошки појмови.

С обзиром на то да и Вук у свом Рјечнику каткада упућује на поријекло појединих ријечи, иако његов Рјечник нема карактер етимолошког што се у оно вријеме није могло ни мислити на то, па затим и посебно с обзиром на то да Даничић осамдесетих година 19. вијека обухвата једно раздобље у повијести етимолошких проучавања српскохрватског језика и да се сматра оцем српскохрватске етимологије те да је од њега и његових погледа немогуће одвојити Вука, сасвим је разумљиво што су они и њихови погледи морали наћи своје мјесто и у проучавањима проф. Р. Бошковића.

Даничићева етимолошка дјела: — Историја облика у језику српском или хрватском (1874), Основе српског или хрватског језика (Београд 1876), Јорџени с ријечима од њих посталијем у хрватском или српском језику (ЈАЗУ Загреб, 1877) и Рјечник хрватскога или српскога језика ЈАЗУ Загреб, су увијек цитирана дјела у радовима проф. Бошковића. Он ће, разумије се, редовно уз Даничића поменути и Вука. Никада их он не дијели, стално су један уз другога.

Проф. Р. Бошковић, на примјер, у раду Категорије старих српскохрватских личних хипокористика типа *Andre, Andreta (Andrete)* у интерпретацији Даничића и других објављеном у Зборнику О Бури Даничићу поводом стопедесетогодишњице рођења, (послије одређених објашњења и Даничићева тумачења деклинационих типова *Gráde, Gràdete Gràdeti* и *Gráda, Gràdeta, Gràdetu*, па затим Даничићева временска лоцирања за 14. вијек као за граничник пребацивања првог на други деклинациони тип који остаје као дефинитиван и савременији) каже: „Тако Даничић на основу његова Рјечника из књижевних старина српских, његове Истори-

је облика и његове обраде првога тома Академијина Рјечника“ (476).¹

Но, побимо сада редом и покажимо на конкретним примјерима Бошковићеве примједбе на неке погледе, односно на схватања или боље рећи на констатације Вука и Даничића. Рећи ће он, на примјер:

1. „Даничић је објашњавајући српскохрватске пријеве на -ћи прихватио само један дио Миклошићеве хипотезе... Он говори само о једном наставку, о наставку -tija код тих придева, а не говори о другом наставку, о наставку -tjъ код њих; о том наставку Даничић не говори уопште“ (209), да би закључио: „...у цело питање постанка наших придева Даничић није унео ништа ново.“

А, за Вука — у истом чланку тумачећи ријеч везитка каже: „Вук је криво протумачио последњу реч, он је од речи везитка, која му није била позната, направио реч везитак, која му је изгледала у језику и стиху могућа.“ (216)

2. За именски облик *Sěňetъ* каже: „Тај је облик донекле објашњен. То јест: у њему *ě* стоји место етимолошког *e*, а не „пријешком“ место *'a/<ja/*, како је мислио Даничић.“ (396) а, „Вук је, очигледно, криво конструисао ном. једн.: као *славје* уместо *славај*; *славје* је, како га је Вук обележио, немогућ облик за српскохрватски језик: именица на *e*, мушког рода, а значи птицу.“ Вук, дакле, констатује Бошковић „у Рјечнику има један чудан облик: *славје*; чудан зато што је обележен као им. м. р.“ (285) да би у закључку додао: „Ми мислимо да је Вуково *славје* (= мушки род) немогућ и криво конструисан облик, Вајан оперише њиме као документованим обликом.“ (288)

3. Кад говори о постанку неких старосрпских личних хипокористика типа Драгле и Будље којима неки лингвисти, како Бошковић каже, погрешно додају и хипокористик типа Павља, па додаје — ... „то је име, највероватније, постало преко посесивног пријева Павл-ја = Павловица (...) а не мушко лично име, како је тај облик, очигледно, омашком, објаснио Даничић...“

Потврдиће проф. Бошковић Маретићеву оцјену Вукова става у вези са хипокористикама типа Нешо. Наиме, Маретић је констатовао да је (Нешо) ... između рјечника само у Vukovu (hvp. v. Nedieljko und Neško): ovo je drugo metnuo krivo, jer nije Nešo izvedeno od Neško, nego je Neško od Nešo.« Проф. Бошковић додаје: „Ту ће Маретић бити у праву.“ (452)

¹ У овом чланку сви цитирани примјери су из књиге Р. Бошковић, Одабрани чланци и расправе, Титоград ЦАНУ 1978. год. Сва уплићивања на чланке и расправе проф. Бошковића се такође односе на ту књигу. Бројеви у заградама означавају странице гдје се налазе одговарајући подаци.

4. „... Вукови хипокористици типа *Vide, Vida, Júge, Júga, Máge, Mâga Tâde, Tâda* (Рјечник, с. в.), које је Даничић — понесен својим дубоким нагоном за херцеговачком регламентацијом — окренуо на *Vide, Tâde, Máge, Júge* (Основе, 51).“ су такође предмет примједби проф. Бошковића на Даничићеве анализе, али ће прије својег прецизног објашњења додати — „С колико права — то је друго питање.“ (452).

А за Вуково тумачење синтагме проклета гомила у примјеру „дигли на њ' проклету гомилу...“ додаје — „... а какво је Вуково тумачење саме фразе? У крајњој анализи — тачно; тачно, али непотпуно...“ (258)

5. У вези са постанком презимена *Čájević* додаје: „Погрешку је овде, вероватно, направио Даничић, који мисли да је *Čajović* изведено од *Čajo* /<Čauš/ преко придева *Čajov* (који Вук има у Рјечнику). Није то — то.“

Да би за Вуково схватање допуне на нас у вези са глаголом *дићи* и у Његошевом стиху рекао: ... „да је његова допуна на нас, према томе, црногорски акузатив, а не прави акузатив, како ју је Вук схватио.“ И, додаје прецизно и математички тачно: „Стих би, овако интелептиран, значио: *подићи* (направити, саградити) на нашим лешевима = на нама гомилу камења = проклету гомилу; наравно — каменовањем“ (258 — 259).

3.

У оним трећим својим радовима проф. Бошковић даје Вука и Даничића у правом свијетлу. Ту он, управо, износи своје мишљење о овим научницима. Наведене примједбе које је проф. Бошковић давао у лингвистичким анализама на рачун Вука и Даничића као што рекосмо нимало не умањују њихове заслуге и вредности. Напротив, без обзира на то „што добри Даничић понекад задрема“ или „што Вук трчи за оним народскијем“ рећи ће он на другом мјесту и доказати, на примјер, да:

1. — „Увек доведен и пословички одговоран, Даничић ни овде није оставио науку у неосумици“ (477). што се односи прије свега, на акценатске и друге варијације у категорији старих српскохрватских личних хипокористика — и да је: „По овоме / мислећи на Вукове операције деривационог и семантичког регресијом при тумачењу постанка хипокористика типа *Sálko, Sálkē* / Вук био први (анонимни) синхроничар код нас (а ваљда и у славистици вообще).“ (452) — па затим, — Маретићеву критичку опаску на Вука у истом

чланку ријешао је једноставно у Вукову корист и закључио: „Ту је Вук у праву и приоритету.“ (452).

2. „Опрезни и увек оштроумни Даничић направио је према „у сопотахъ“ номинатив множине Сопоте (Рјечник, III, 140);“

А — „ — Нико није ћарио ко је Вука исправљао (што се аутентичности грађе тиче). Па ни Даничић који је у конкретном случају (— у случају када је Даничић у Рјечнику Вуково Цолев и Цолев преокренуо у Цалевић и Цалев —) показао да није увек био упућен у дијалекатске каприце и да је понекад прелазно — за љубав лингвистичке норме — границе дозвољенога.“ (471) У сваком случају, проф. Бошковић за овакве и сличне пропусте Даничићеве налази оправдање у самом Даничићу као школованом лингвисти, иако су му неки, међу њима и Бошковићев учитељ А. Белић, оспоравали „лингвистички таленат.“

3. У вези са мушким хипокористикама на *-e* (*Ive, Iveti, Ivete, Ivetu...* и сл.) Бошковић констатује, прије, разумије се, свог проницљивог тумачења да је „ова категорија остала мало мутна у Академијину Рјечнику. Можда не без кривце Даничићеве. Сматрајући је регионалном — што је она *de facto* и била — он је њене облике, без икаквих напомена, давао под конструисаним номинативом, и не увек без извесних — нама неразумљивих — каприца.“ (481).

У другом случају — у случају вокалских алтернација *-o/-e* и фонолошких опозиција веларног *l* и средњег *l* у неким народним говорима, у бјелопавлићком говору на примјер, прије свега, као у Цолев / Цолов открива проф. грешку, али уз констатацију: „Грешка — јесте, али не Вукова“ (471).

4. Објашњавајући постанак и развитак српскохрватских личних деминутива с некадашњим *ǣ* у ном. једн. и настанак деклинационих типова и нових хипокористика на *-e* у неким дијалектима српскохрватске језичке територије — проф. Р. Бошковић не заборавља да ода признање Даничићу како је он први констатовао за рашке хрисовуље из прве половине 14. вијека да су у њима имена на *-e* редовно без косих падежа, па каже:

„То је опазио Даничић, који је велики број имена на *-e* с подручја Старе Рашке оставио у Рјечнику без генитивне ознаке.“ (483)

А за Вука, његову аутентичност грађе и прецизност при одабирању материјала, каже: „... чинио је то с великом опрезношћу и након темељнога проверавања.“ (259)

4.

И најзад — умјесто закључака, на посљедњем мјесту прокоментарисаћу његов чланак Бурга Даничић и књижевни језик наш, објављен у Вуковој и Даничићевој јубиларној 1947. год. гаје се дају најексплицитније оцјене у вези са Вуком и Даничићем, односно гаје се, како би то он рекао, дају „познате и признате“ оцјене значаја Вука и Даничића за нашу народну културу уопште, за науку о нашем језику, посебно . . . Обојица раде на увођењу народног језика у нашу књижевност. Вук покреће тај посао, Даничић га наставља и довршава. Вукова концепција књижевног језика, графије и ортографије и фонетског принципа писања добили су у Даничићевој обради своје научно образложење, а у својим списима и преводима Даничић је дао модел вуковског и нашег књижевног језика да би у првим деценијама 19. в. директно каналисао и контролисао примјену Вукових идеја на наш књижевни језик.

Ту је сада, управо, проф. Бошковић извршио строгу диференцијацију погледа ова два темељ-стуба у нашем књижевном језику, и иначе. Јер, они су се разликовали и поријеклом, и образовањем, и темпераментом, иако су се у раду слагали и сасвим лијепо допуњавали. Социјалним поријеклом су удаљени један од другог — Вук је сељачки син из Подриња, поријеклом из Дробњака, а Даничић грађанско дијете из Новог Сада. Вук је у предности. Њему је, на примјер, било лако да пише народним језиком за који се борио и који је пропагирао. Он тај језик није морао учити. Даничић је то радио. Он је Вуков језик, како рече Р. Бошковић, учио и научио и „по познавању народног језика стао поред Вука.“

Наиме, Даничић је, како Бошковић каже, дошао у „згодан час“ — „када је, с једне стране, Вук увелико изводио језичку реформу код нас и кад је, с друге стране, Миклошић увелико постављао нормални колосјек славистици у Европи.“ Вук је ту, дакле, уводничар, „револуционар и реформатор“. Поред тога, иако бољешљив, увијек смион и јак. Својом генијалношћу иде напријед и остаје као „оснивач многих националних наука у нас.“

Даничић, настављач Вукових послова, као „кабинетски научник дубоко понире у своју научну материју и сав јој се предаје свим својим бићем и „луцидним аналитичким духом“ довршава започете Вукове послове.

Кад је ријеч о погледима на наш књижевни језик, онда како Бошковић каже: „Не гледају њих двојица истим очима на књижевни језик, не држе се они истих норми при одређивању језичке правилности . . . Вук не иде далеко од своје опште поставке, од истинског начела „народног језика и књи-

жевности“ и не чепрка много ни по генези ни по етимологији па затим и не ситничари много по језичкој пракси. Он вјешто бјежи од нормативних прописа, нијесу му драга никаква прописивања. Не задире у односе нормативно : ненормативно; није се он изјашњавао ни о варијацијама правилно : неправилно. Просто се дистанцира од језичких законитости, мада је језички ток увијек поштовао. Сав је уосталом био против озакоњивања било које врсте — у језику посебно. Ту он слиједи језичку реалност. Вук вјерује само у праксу, њу поштује, иде за њом и од ње се чува. Не дозвољава Вук да га она „демантује“.

Даничић је „ударио“ пречим путем. Он је проницљиво процијенио захтјеве књижевнојезичке ситуације овога времена, постали су му сасвим јасни, посебни и они првих деценија друге половине 19. вијека. Скренуо је одмах са теорије на праксу. Он, као чисти и велики граматичар, како за њега каже Р. Бошковић, „прописује, декретује указује.“ Не воли „произвољност“ и „распојасаност“, за „стежање“ је и стабилизацију. Он, дакле, слиједи искључиво „граматичку линију.“

Служиће се, на примјер, Вук језичким јединицама појасеви, навалице, Дамаск, дифтнот, Плутарх, рцепт и сл. само у овим формама и ни у каквим другим и то само зато што тако народ говори не базирајући се на њихову историјскојезичку и етимолошку правилност. Неће их он, додуше, ни оспорити — једноставно такве форме заобилази и не даје их у оптицај. Све што је за њега обичније и ближе народу то је и нормативније. Народ је норма и његов регулатор.

Даничић, међутим, препоручује појасеви, нахвалице, Дамасак, патријарх, самаратад и сл.

Вука је, дакле, вукао инстинкт; он ту правилност види у уобичајености и чврстој вези за народ или пак њихову неодојивост од народа, а Даничић што га на то упућује историја нашег језика и етимологија тих ријечи. Колико је Даничић поштовао та два принципа види се, на примјер, и у случају када он прописује да се облици руку и ногу употребљавају само у случајевима када се мисли на двије руке и ноге, а тако су се ти облици двојине некада до 15. вијека и употребљавали. И тако даље.

Но, „све су то филолошке ситнице, које, додуше испадају у корист Вука“, али, како и проф. Р. Бошковић рече не умањују значај Б. Даничића „за формирање и развитак књижевног језика нашега“ иако су међу њима разлике очите. Једноставно, Бошковић каже: „Вук је сав здрава памет, пракса, узус — он је сав народ, сав из народа“, а „Даничић је, пре свега, — ерудиција, школа, знање — он је сав од лингвистичке анализе, сав од науке.“

Бранислав ОСТОИЧ

ВУК СТЕФАНОВИЧ КАРАДЖИЧ И ДЖУРА ДАНИЧИЧ В РАБОТАХ
РАДОСАВА БОШКОВИЧА

Резюме

В этой статье, автор анализирует и комментирует отношение профессора Радосава Бошковича к лингвистическим воззрениям Вука Караджича и Даничича. Автор дает ответы на следующие вопросы: 1. Который из периодов своей творческой работы Р. Бошкович посвятил этим двум гигантам нашей науки, 2. Каковы его собственные воззрения и его оценка Вука Караджича и Даничича, в связи с их позициями в лингвистике, и 3. Как приняты позиции Бошковича в нашей и зарубежной лингвистике.

